

Quan intento ordenar cronològicament les peces del trencaclosques de la meua vida, no acaben d'encaixar mai. Potser és perquè el mapa de la meua història personal està parcel·lat en cursos escolars que tinc confusions i embolics numèrics quan faig recomptes amb anys naturals. Però no deu ser això, sinó els passaria el mateix a tots els mestres. Deu ser que sóc un desmemoriat de primera. Tot plegat, que em veig incapaç de fer una crònica de la història de la coral Lai i de Quòdlibet com, segurament, em pertocaria fer en aquesta col·laboració. Ho sento, però la meua aportació serà un comentari molt egocèntric, totalment subjectiu, d'altra banda inevitable en tota narració d'uns fets viscuts en primera persona.

En la boirosa representació mental que se'm dibuixa dels anys llunyans de la meua infantesa, recordo el dia, gairebé podria dir el moment, en què

rat. D'aquell temps llunyà, tan confús per a mi, quan seguia gregàriament el ramat familiar a tot arreu, em ve el primer record sonor, el de l'harmonia de les veus humanes, que va deixar una emocionada marca en el meu cor. Era l'Orfeó Pàtria en un concert a la Joventut Catòlica la mar-

Quan Càrmina va irrompre a l'escenari, ho va fer amb una determinació gairebé agressiva, com per fer-se lloc en un panorama incert.

ca me la van deixar les veus greus i profundes dels baixos. Assegut a les cadires de fusta, segurament amb els peus penjant, seguia amb atenció les sopranos i els baixos, que eren fàcils de localitzar. Les contralts i els tenors, però, apareixien i desapareixien misteriosament per entremig de les veus extremes. Això em va intrigar una bona estona del concert. Em sembla que aquí se'm va començar a desper-

El cant coral

La coral Càrmina.

vaig ser conscient que a casa érem cinc germans. Fins aleshores reconeixia en Francesc i la Roser, els grans, i sabia que a casa hi havia més gent, em semblava que algunes nenes més, però no sabia ben bé quantes. Aquell dia vaig identificar, ja per sempre!, la Margarida i la Montser-

tar l'interès per l'embolic polifònic. Aquests acords i records els guardo embolcallats en vellut vermell il·luminat pels focus d'un escenari alt, fosc i d'una profunditat de límits desconeguda. D'allà al fons en sortia tot un Orfeó!

Hi ha coses que queden impreses en algun lloc de la memòria. Potser durant anys no sembla que hi siguin, però tot d'un plegat algun estímul les activa i apareixen a flor de pell. Les aromes boscanes despertaven la

Puc ser molt crític amb els meus joves contemporanis perquè jo també ho vaig viure de ple, i per tant no me n'excloc.

gallardia i el coratge de les ancestrals arrels hispàniques de Flush, el gosset de Virgínia Woolf. Ai!, no voldria caure en un deliri semblant i exposar públicament la ridicleusa d'unes experiències evocadores d'un passat molt particular.

La renovació del cant coral en ple franquisme

Més amunt parlava d'una boirosa representació mental... Serà aquesta boira persistent la que cobreix els escenaris psicodèlics de Pink Floyd els mateixos anys que la coral Sant Jordi prepara la cantata laica Freedom? Sempre he trobat interessant posar de costat, com fan els arqueòlegs, esdeveniments de diferents

branques de l'activitat humana que coincideixen en el temps. El concert de la Coral Sant Jordi, fruit de la col·laboració de l'Oriol Martorell i Duke Ellington representa el cim de tota una trajectòria que arrenca l'any 1947. L'Oriol Martorell va aportar al món coral català una nova vitalitat, noves formes, obertura a l'exterior, una labor pedagògica molt important, vinculació amb moviments socials, etc. Tot un nou estil que es reconeix també en un nou repertori. Els espirituals negres i les cançons de l'Espinàs i Raimon, per exemple,

L'aparició de la coral Lai es va emmarcar dins la proposta que un grup de persones, encapçalades per en Julià Canals, plantejaven per renovar la junta de la Joventut Catòlica.

que responen a una adaptació del fenomen folk i de la Nova Cançó a la música coral, gairebé seran un signe d'identitat de la coral Sant Jordi. Aquests nous aires van suposar també un apropament a les inquietuds dels joves dels anys seixanta i per tant, un rejuveniment de la militància coral. La Coral Sant Jordi havia nascut amb les il·lusions que acom-

El cant coral

Oriol Comelles dirigint la coral Lai, amb la senyera de l'Orfeó Pàtria al costat. 1979.

UNA QÜESTIÓ A DILUCIDAR

Oriol Comelles i Folch

panyaven l'escoltisme i els cants de muntanya, i arribava fins a l'Esquitx i els cursets de pedagogia, *A coeur joie* i *Canta i estima*. Tot té el seu cicle, però, amb els seus punts àlgids

renovat absolutament, i en l'actualitat continuen representant prestigiosament El cant coral català. Quan Càrmina va irrompre a l'escenari, ho va fer amb una determinació gairebé

Viatge a Salamanca, on es va gestar el que seria Quòdlibet Grup Coral.

i les seves davallades. La cara jove de la Coral Sant Jordi, que havia estat una alternativa als grans orfeons (Català, Gracienc, Orfeó de Sants, etc.) va ser superada per un altre impuls renovador. Això no vol dir que la Coral Sant Jordi i tot el que va impulsar no continuï sent un referent inqüestionable en el món coral català, tant per la seva història com per la qualitat musical que sempre ha demostrat. El mateix podem dir de l'Orfeó Català o de l'Orfeó Gracienc, que a més, cal dir que s'han

agressiva, com per fer-se lloc en un panorama incert. La personalitat d'en Jordi Casas va marcar des del principi un tarannà diferent del que havia estat característic en les corals catalanes. Als anys setanta, qui volia ser progressista (nosaltres deïem *progre*), havia de ser iconoclasta. Atacar els símbols que representaven alguns valors de les generacions anteriors era gairebé una obligació. En certs ambients, matisar i ponderar era jugar-se el prestigi. Per altra part, ser *progre* o *carca* era una de les moltes

El cant coral

Concert a can Castellví. Novembre de 1979.

Públic assistent al concert de can Castellví.

disjuntives que la vida ens brindava. Sovint aquesta situació comportava moments angoixosos que ens obliga-

ven a decidir entre blanc i negre. Puc ser molt crític amb els meus joves contemporanis perquè jo també ho vaig viure de ple, i per tant no me n'excloc. La vida es jugava en un sistema dual: burgès o proletari; de dretes o d'esquerres; estàs amb mi o estàs en contra meu; i ni tan sols "l'estudies o treballes", aquesta oportuna crossa de tempteig i d'aproximació al flirt, s'escapava d'aquest marc constitucional.

No és estrany, doncs, que els joves estiguéssim més predisposats a la ruptura que a la reforma. Encara no havíem sentit a parlar de postmodernisme.

Però, musicalment, l'esperit que imbuïa Càrmina feia molts anys que havia nascut al centre d'Europa. L'any 1953 el Concentus Musicus de Nikolaus Harnoncourt, a Viena, havia impulsat una nova manera d'interpretar la música antiga. És el que es va identificar amb l'expressió "amb criteris històrics". Versions amb instruments originals de l'època i estudis de musicologia més rigorosos regien els criteris d'interpretació de la música, de Bach cap avall. Una anècdota a tall d'exemple: el VIIè grau del mode menor de *Le Tourdion* va ser motiu de discòrdia entre la versió Sant Jordi i la versió Càrmina.

Amb en Jordi Casas aquest setè grau es convertia en sensible, tot i que a la partitura no estava escrit així. L'argument que defensava aquesta versió era la *música ficta*, és a dir, allò que al segle XVI era tan obvi per l'ús habitual que els compositors ja no ho escrivien. L'Oriol Martorell defensava, primer, la fidelitat a la partitura, i segon, que la subtònica del mode menor, precisament, donava el so característic a la música d'aquesta època. Quan l'any 1972 en Jordi Casas va fundar Càrmina, tenia per model els enregistraments del Cor Monteverdi d'Hamburg que dirigia Jürgen Jürgens. La generositat

La coral Lai, en els seus inicis, va fer una mica la funció d'escola de música. Precisament d'aquest nucli en va sortir el projecte d'Escola Municipal de Música.

d'en Jordi envers els seus cantaires va fer possible que uns anys més tard, el mateix Jürgen Jürgens i altres il·lustres directors dirigissin Càrmina i aportessin així al grup un grau de qualitat i d'experiència inestimable. Aquesta ha estat la meua escola.

El paper de la coral Lai

A Barcelona, l'aparició de Càrmina, amb tota l'arrogància juvenil que ostentava, no va ser tampoc un trencament amb la tradició precedent. Enric Ribó amb la Capella Clàssica Polifònica, la Cantiga d'en Leo Masó, entre altres, però especialment en Manel Cabero amb el Madrigal, havien fet ja un camí molt important cap a una concepció més actualitzada de la interpretació musical. En aquest sentit, el Madrigal sempre va ser un referent per a Càrmina. Per això, d'una concepció del cant coral convençut d'haver de complir una missió patriòticoreligiosa, -concepció aquesta molt pròpia de les primeres dècades del segle XX- a l'aparició de Càrmina, hi va haver molts esglaons intermedis. Això no va ser així a Molins de Rei. Quan l'any 1973

vàrem fundar la coral Lai, el nostre antecedent immediat era l'Orfeó Pàtria, que era una prolongació de l'Orfeó Català. Poc o molt, l'esperit de la Renaixença, amb el seu gust

Potser l'aspecte més significatiu i diferencial de la nova coral era el que es refereix al repertori.

estètic desfasat i impregnat de tot un afegit moralista, subsistia en aquestes institucions tan arrelades en les tradicions. Per tant, ens trobarem que la nostra iniciativa musical, mimèti-

bertat. Val a dir que la coincidència en la creació de la Coral Lai i la renovació de la Peni va ser totalment casual, en el sentit que no estava planificada, però no ho va ser tant, si pensem en aquesta conjuntura política de què parlàvem i la necessitat vital que teníem tots de fer coses. Era lògic que molts grups de gent diversa coincidíssim en la voluntat de moure'ns, no només en l'àmbit de la reivindicació política i laboral, sinó també en el cultural.

El dia que els set primers integrants

Oriol Comelles dirigint els cantaires.

cament inspirada en Càrmina, va ser una mica xocant, segurament més del que es mereixia, especialment entre el públic que acostumava a seguir l'Orfeó.

L'aparició de la coral Lai es va emmarcar dins la proposta que un grup de persones, encapçalades per en Julià Canals, plantejaven per renovar la junta de la Joventut Catòlica. Encara estàvem en règim dictatorial, i érem molts els que, des de diferents llocs, com deia en Lluís Llach, estiràvem ben fort i alçàvem la veu (en el nostre cas mai tan ben dit), per exigir el dret a ser i a pensar en lli-

de la coral vàrem fer el primer assaig, que va ser a casa dels Garriga, l'Orfeó Pàtria encara seguia assajant a la Joventut Catòlica. Alguns d'aquests cantaires, amb aquell assaig en van tenir prou, mentre que d'altres continuen avui formant part de Quòdlibet o d'altres corals. Més d'una vegada se'ns va demanar per què no ens integràvem a l'Orfeó en lloc de començar un altre grup. En aquell moment hi va haver gent que no ho va entendre, però crec que les raons eren moltes. La coral Lai, en els seus inicis, va fer una mica la funció d'escola de música. Precisament d'aquest nucli en va sortir el projecte d'Escola

municipal de Música que posteriorment, ja en temps del primer ajuntament democràtic, es va fer realitat. Des del primer dia vàrem treballar la lectura musical als assaigs, el solfeig, com un mitjà imprescindible per poder seguir progressant musicalment. Les cançons no les apreníem d'oïda sinó llegint. Això, que sembla un detall sense importància, és la clau que va fer possible el progrés que ens ha portat fins a l'actual Quòdlibet. El treball de la tècnica vocal va passar a tenir una certa importància, supeditada només a les limitacions del director. Però potser l'aspecte més significatiu i diferencial de la nova coral era el que es refereix al repertori. A cada curs canviàvem totalment de repertori. Vàrem preparar programes amb una certa coherència, tendint a confeccionar blocs més o menys temàtics. La música del Renaixement es va convertir en la font inesgotable del nostre repertori. Tenia la seva explicació: la interpretació amb pretensions de rigor històric que exigia la música antiga contrastava amb el gust postromàntic del qual ens volíem allunyar. El distanciament emocional que demanava aquest repertori estava compensat per la nitidesa de les harmonies i el contrapunt i els ritmes de dansa tan propis d'aquesta música. Molt po-

ques vegades recuperàvem cançons que ja havíem cantat, aspecte aquest que condicionava també la programació dels concerts, ja que no disposàvem d'un repertori d'emergència. Sempre que podíem imposàvem les versions en l'idioma original, encara que no sabéssim ben bé què estàvem dient. Coherentment amb aquests plantejaments, cantàvem

Obríem un camí nou, que per a alguns, quan una part del jovent estava coent ja el moviment punk, era anar contracorrent.

en castellà, per exigències del guió, podríem dir parodiant la frase que va fer fortuna aquell temps. Fins aleshores, em sembla, només *Maite* havia aconseguit el privilegi de representar la llengua espanyola en el repertori orfeonístic. Ni l'esforç de pronunciar el castellà amb la suposada fonètica del s.XVI, suavitzant les jotes i les zetes, ens va estalviar algunes severes crítiques de determinats cercles vilatans. Però l'aspecte més trencador, que representava una transgressió de les formes externes, era que no portàvem uniforme! Aquest ha estat un tema recurrent molt controvertit i de discussió interna de moltes corals. Al llarg dels anys, s'ha anat imposant una certa

Sopranos de Quòdlibet assajant a l'Escola de Música.

UNA QÜESTIÓ A DILUCIDAR

Oriol Comelles i Folch

uniformització amb combinacions en blanc i negre -cada vegada més negre-, cosa que acostuma a donar

història. Inevitablement hi passen. La desaparició de la coral Lai és un d'aquests moments. Amb això, sense

Cantada de nades pel carrer Major.

un to bastant luctuós al panorama coral, que per si sol ja no és gaire lluminós.

més comentaris, voldria donar per acomiadat el dol.

Així, doncs, va començar una nova etapa del cant coral a Molins de Rei. Amb la coral Lai vàrem viure uns anys molt intensos i apassionants. Obriem un camí nou, que per a alguns, quan una part del jovent estava coent ja el moviment punk, era anar contracorrent. Els secretariats de la Joventut ens donàvem suport mútua-

El dit de la Fortuna va obrir el Fabra per la Q i trià aquest nom, Quòdlibet, que textualment vol dir "qüestió a dilucidar".

ment. Cada projecte que presentava un dels grups era seguit amb interès per tots. En els primers anys dels *secretariats*, nom aquest que fa una mica d'olor de burocràcia política, predominava un sentiment solidari molt encoratjador. Dels concerts de Nadal a l'església en recordo especialment la calidesa del públic, dels nostres incondicionals. Però tot té el seu cicle. Hi ha fets i esdeveniments que no voldria que passessin a la

La creació de Quòdlibet

Amb uns plantejaments menys radicals, com és natural, va aparèixer Quòdlibet. Després d'un naixement cesari poc clar va venir el bateig. El dit de la Fortuna va obrir el Fabra per la Q i trià aquest nom, Quòdlibet, que textualment vol dir "qüestió a dilucidar". Ens va semblar encertat, ja que el futur del grup era força incert en aquell moment. Aquest nom té la gràcia, de tan singular, que a tot arreu on anem l'acostumen a pronunciar o escriure erròniament. Només falta que pronunciïn el nom del nostre director, en Poire, a la francesa perquè tot plegat sigui la repera. La sorpresa, però, va ser quan ens vàrem assabentar, cosa que no deia el Fabra, que *quòdlibet* és també el nom d'una forma musical medieval i del Renaixement. Coses de la Fortuna!

Passant per alguna crisi temporal, el grup ha seguit una erecta evolució que, amb la direcció d'en Poire, ha

assolit un nivell de qualitat molt apreciable. Anava a dir *sota la direcció...* expressió que solen utilitzar els comentaristes radiofònics. Això m'ha recordat que un dels meus prejudicis de joventut m'havia fet veure la tarima com un pòdium des d'on el director rebia la glòria dels aplaudiments. L'alçada d'aquest honor relegava l'orquestra o el cor a un nivell inferior. Pujar a la tarima era un acte de supèrbia. En el Quòdlibet actual hem trobat una solució democràtica a aquesta injusta situació: tarimes per a tots, director i cantaires.

Mirant la llista de concerts que Quòdlibet ha fet al llarg d'aquests anys, em proposo assenyalar, i segons

bet si no comencés fent referència a l'estiu de 1979. Un grup d'amics vàrem passar quinze dies d'aquell estiu a Salamanca, preparant un repertori de madrigals europeus del

Del primer tram de la nostra llista de concerts, destacaria la voluntat pedagògica del programa "Del Modernisme al Noucentisme".

Renaixement. És cert que, en aquell moment, aquest grup no era Quòdlibet, però és indiscutible que en va ser l'embrió, l'ou. Per tant, el primer concert que m'agrada ressenyar és el del novembre de 1979 a can Castelví, entre els nostres amics, amb el programa treballat a Salamanca.

Actuació. Desembre de 1996.

el meu parer, els punts més destacables de la seva trajectòria mentre jo en vaig ser el director. El primer que voldria dir, però, és que cada una d'aquestes dades que veig en una ordenada llista que amablement m'han passat, -que concreta dates i llocs corresponents a concerts-, amaga mesos i mesos de treball d'assaig. Com que és normal que això passi desapercebut, és convenient recordar-ho.

Trairia el nucli primigeni de Quòdli-

Amb aquest repertori recordo un concert a Esparreguera, que, com a cosa original, vàrem cantar tots còmodament asseguts en cadires. Però el motiu pel qual aquesta actuació ha quedat fixada en la meva escassa memòria és que a mig concert, no sé per què, ens va agafar un atac de riure a tots, fins a tal punt, que va fer perillar la continuïtat del concert. Cal dir, que el públic esparregués conegut per la seva passió s'ho va prendre amb benèvola condescendència.

Del primer tram de la nostra llista de concerts, destacaria la voluntat pedagògica del programa "Del Modernisme al Noucentisme". La intenció d'il·lustrar musicalment un tema de ressons tan literaris i artístics, va donar peu a una concepció diferent del treball habitual del grup. Després d'un cert temps de guaret, vàrem reprendre l'activitat musical amb una nova concepció, la de créixer en nombre de cantaires i la d'ampliar l'àmbit del nostre repertori. El primer concert d'aquesta nova etapa, el juny de 1988, va ser amb un programa molt eclèctic. Eclèctic seria dir poc, m'atreiria a dir, sense intenció de concretar el que vull dir amb això.

És especialment digna de menció l'aquàtica -però bona!-, sopa suïssa que ens varen donar a Palezieux. El concert que allà hi vàrem fer, junta-

boració amb el grup de teatre Caràtula en el muntatge "De l'aire daurat". Va ser l'oportunitat de participar en un espectacle de creació que anava més enllà del que és estrictament musical, i que exigia unes condicions gens habituals per als

De la meua etapa de director, i pel que fa als resultats musicals, un dels concerts de què tinc més bon record és el que vàrem fer a la cripta de la Colònia Güell.

cantaires de cor: cantar de memòria, vestuari, coreografies, etc. L'endemà de l'estrena, tot mirant el vídeo, que comptava amb alguns plans zenitals, vaig veure la meua incipient calba per primera vegada. Aquest descobriment ha estat el desengany més gran de la meua limitada experiència teatral.

Quòdlibet ha convidat sovint solistes i instrumentistes als seus concerts.

ment amb el secretariat de dansa de la Joventut Catòlica, va representar -sense comptar la gestació en terres salmantines-, la primera sortida del grup més enllà del maternal triangle Caixa del Penedès - Peni - Església de Sant Miquel.

Un altre fet destacable fou la col·la-

De la meua etapa de director, i pel que fa als resultats musicals, un dels concerts de què tinc més bon record és el que vàrem fer a la cripta de la Colònia Güell el juliol de 1992. La sonoritat generosa i els cromatismes del mateix escenari ens van ajudar molt en la interpretació expressiva, plena de detalls i matisos que dema-

nen les cançons de Lamote de Grignon, "*L'aire daurat*", sobre poemes de Marià Manent.

I també vull destacar d'aquesta etapa de Quòdlibet, el concert de celebració del desè aniversari. Va ser el primer treball amb orquestra i també la primera vegada que el cor era dirigit per un músic reconegut: l'Albert Romaní. Obriem així un camí pel qual després hem seguit caminant. En aquell moment, però, aquella experiència va representar per a nosaltres tot un repte. El 25 de desembre de 1993 amb el concert dirigit per en Francesc Guillen, va acabar una etapa de Quòdlibet, per a mi també.

Moltes coses han canviat respecte al segle passat. És inqüestionable que actualment hi ha més cors que podríem qualificar de bons, alguns

Fins que no va arribar la democràcia, la meva generació va rebre la influència constant, va tenir l'exemple, moltes vegades sense ser-ne conscient, de la cara menys amable del poder.

de molt bons i un parell de boníssims. També és cert que la feina de la direcció coral s'ha professionalitzat i això ha comportat canvis en l'organització dels grups i en les actituds de tots. Hi ha un fet, que fa referència a les actituds, que trobo interessant comentar: fins que no va arribar la democràcia, la meva generació va rebre la influència constant, va tenir l'exemple, moltes vegades sense ser-ne conscient, de la cara menys amable del poder. Des del revisor del tren fins als nostres mestres, afortunadament amb moltes i honroses excepcions, predominava un tracte malhumorat i a vegades fins i tot groller. Això es deixava veure en el comportament personal quotidià en moltes activitats, tant públiques com privades. Més enllà de la característica mala grenya militar instaurada en tots els estaments oficials, crec que aquest to general ja venia de més

lluny. Els directors musicals, que, en tot el que pertoca a la seva responsabilitat disposen d'un poder absolut, fàcilment podien caure en un cert abús d'autoritat, que en aquell context social tampoc no desentonava. Afortunadament això ha canviat molt, i ara el tracte respectuós i cortès és habitual en les relacions entre el director i els cantaires.

Permeteu-me una reflexió final: vaig visitar l'exposició *L'esplendor de la ruïna* a la Pedrera de Barcelona.¹ Es fa evident que un paisatge sense ruïnes no té història. Podem mirar el passat a través de les ruïnes evocant una idíl·lica felicitat perduda; mesurant, estudiant i catalogant; descobrint civilitzacions i cultures antigues; o, fins i tot, rememorant amb nostàlgia, sentiment i emoció un *pathos* nacionalista. El que queda del passat, doncs, no té una connotació negativa. Aquest és un prejudici d'una filosofia que creia en els beneficis d'un progrés il·limitat. Mentre la ruïna és la deixalla d'una obra en curs o el que queda de l'enderroc d'una construcció, que potser ni tan sols havia arribat a consumir-se, la ruïna és la pèrdua del que havia estat una fortuna. Hem d'apreciar els esforços que han fet les generacions precedents per deixar constància de les seves conviccions. Altrament, a més de ser injustos, ens negariem el privilegi de la cultura.

Notes

¹ "L'esplendor de la ruïna". Exposició a la Pedrera de Barcelona, organitzada per Caixa Catalunya, juliol de 2005-octubre de 2005.